

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

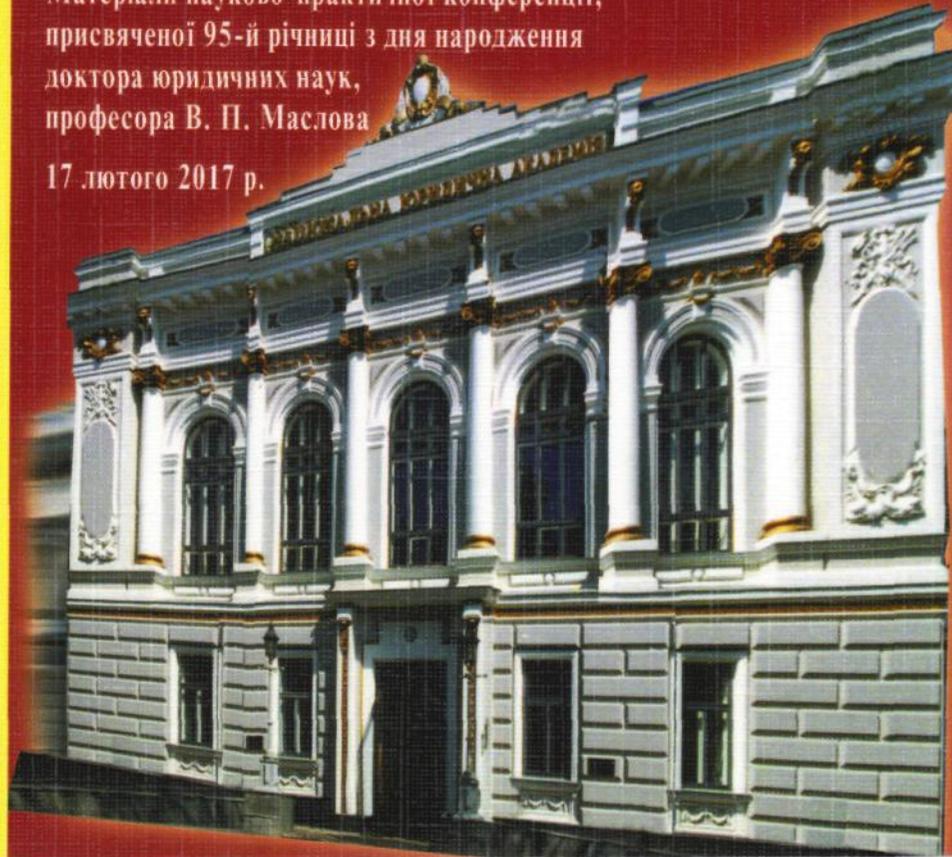
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛЬСТІВ УКРАЇНИ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ДОГОВІР ЯК ПРАВОВА ФОРМА РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНИХ ВІДНОСИН

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 95-й річниці з дня народження
доктора юридичних наук,
професора В. П. Маслова

17 лютого 2017 р.

чене розпискою, квитанцією або іншим документом, підписаним зберігачем. Отже, у цьому випадку розписка як письмовий документ, в якому зафіксовані певні умови договору зберігання, свідчить про вчинення договору зберігання у письмовій формі, причому законодавець вважає, що письмова форма договору зберігання є дотриманою, якщо прийняття речі на зберігання підтверджене розпискою, яку, зазвичай, видає одна особа – суб'єкт цивільних правовідносин.

Згідно з ч. 2 ст. 1047 ЦК України на підтвердження укладення договору позики та його умов може бути представлена розписка позичальника або інший документ, який посвідчує передання йому позикодавцем визначеної грошової суми або визначеної кількості речей. Аналіз наведених вище положень дає підстави для висновку, що у договорі позики видачу розписки позичальником законодавець не вважає дотриманням письмової форми договору позики, на відміну від видачі розписки зберігачем про прийняття речі на зберігання. Отже, розписка позичальника може розглядатися виключно як письмовий документ, що містить певну інформацію про умови договору позики, при цьому така розписка при виникненні спору між сторонами буде мати значення лише письмового доказу як засобу доказування в цивільному процесі й не свідчитиме про дотримання письмової форми договору позики. Відповідно, якщо було укладено договір позики в усній формі, а згідно з вимогами ч. 1 ст. 1047 ЦК України договір позики повинен був бути укладений у простій письмовій формі, то настануть правові наслідки, встановлені ст. 218 ЦК України, зокрема, рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків.

Звернемося у цьому аспекті до судової практики. У постанові Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 18.09.2013 у справі №6-63цс13 зазначається, що письмова форма договору позики через його реальний характер є доказом не лише факту укладення договору, але й факту передачі грошової суми позичальнику... За своєю суттю розписка про отримання в борг грошових коштів є документом, який видається боржником кредитору за договором позики, підтверджуючи як його укладення, так і умови договору, а також засвідчуючи отримання боржником від кредитора певної грошової суми або речей. Досліджуючи боргові розписки чи договори позики, суди повинні виявляти справжню правову природу укладеного договору незалежно від найменування документа, наданого для підтвердження позовних вимог, і за-

лежно від установлених результатів роботи відповідні правові висновки. У правовій позиції, яка висловлена Верховним Судом України в постанові від 11.11.2015 у справі № 6-1967цс15, зазначається, що розписка як документ, що підтверджує боргове зобов'язання, має містити умови отримання позичальником в борг грошей із зобов'язанням їх повернення та дати отримання коштів. Саме такі підходи склалися на сьогодні у судовій практиці щодо правової природи розписки у договірних зобов'язаннях.

Таким чином, розписка у договірних зобов'язаннях має різне правове значення, зокрема, видача розписки зберігачем про прийняття речі на зберігання свідчить про дотримання письмової форми договору зберігання, отже, правові наслідки, встановлені ст. 218 ЦК України у такому випадку не застосовуватимуться до спірних правовідносин сторін. У той час як видача розписки позичальником в договорі позики не є дотриманням письмової форми договору позики, а є лише письмовим доказом при розгляді спору судом.

Сліпченко С. О.,

доктор юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Правове регулювання є важливою умовою стабільності суспільних відносин та створює необхідні чинники їх розвитку. Характерна особливість правового регулювання полягає в тому, що воно має свій, специфічний механізм, тобто, систему правових засобів, що забезпечує регулятивний вплив на поведінку суб'єктів. Цей механізм складається з таких обов'язкових елементів, як: норма права; правовідносини, які, при наявності юридичних фактів, трансформують право зі сфери належного у сферу суцього; акти реалізації. Договір займає особливе місце в механізмі правового регулювання. Він практично пронизує всі елементи останнього.

По-перше, під договором розуміють юридичний факт, який є елементом механізму правового регулювання суспільних відносин. І як юридичний факт він переводить абстрактні можливості і необхідність у площину конкретних суб'єктивних юридичних прав і обов'язків. Цей елемент механізму правового регулювання входить до структури правової норми (включений до її гіпотези) [1, с. 16]. По суті своїй, він представляє собою правову модель обставин, тобто абстрактну (типову) обставину, яка закріплена в нормі права (описана в гіпотезі) і з виникненням якої в реальному житті норма права пов'язує настання певних юридичних наслідків, впливає на поведінку суб'єктів.

Отже, договір, як юридичний факт, входить до групи засобів механізму правового регулювання цивільних відносин. Він забезпечує виникнення, зміну та припинення правових відносин, встановлює межі вільного розсуду, служить запобіганню правопорушень і подоланню їх шкідливих наслідків.

По-друге, під договором розуміють ті зобов'язальні правовідносини, які виникають із дво- та багатосторонніх правочинів. А як зазначалося вище, цивільні правовідносини також є елементом механізму правового регулювання суспільних відносин. У цьому значенні пропонується розглядати правовідносини не як результат, а як засіб правового регулювання поведінки суб'єктів, як правову конструкцію (модель поведінки) [2, с. 105-108, 123; 3, с. 138 – 139; 4, с. 87]. Вони «переводять» загальні приписи норм права у площину певних суб'єктивних прав та обов'язків, вказують на порядок задоволення потреб учасників правовідносин, який незаборонений (дозволений), гарантований та охоронюваний державою. Правовідносини моделюють юридичний зв'язок суб'єктів права, алгоритм їх поведінки, і таким чином впливають (регулюють) на суспільні відносини.

Отже, договір, як правовідношення, також виконує регулятивну функцію, визначаючи типову модель поведінки.

По-третє, відомо, що акти реалізації прав і обов'язків, як елемент механізму правового регулювання, це – юридично значимі результативні дії суб'єктів. За їх допомогою реалізуються виражені в правах і обов'язках такі міри поведінки, як можливості та вимоги. В договірних відносинах такими актами є виконання сторонами умов договору (здійснення суб'єктивних прав та виконання обов'язків). Тут відбувається

перехід загальних приписів норм права у фактичну правомірну поведінку, до якої прагнули учасники правовідносин. Виникають юридично значимі наслідки, які мають задовольнити інтереси сторін договору.

Регулятивна функція таких актів реалізації, як виконання сторонами умов договору, полягає в тому, що вони покликані забезпечити практичне використання юридичних засобів нормативного характеру, реальне здійснення суб'єктами правовідносин своїх прав і обов'язків та гарантувати завершення процесу правового регулювання.

По-четверте, правове регулювання починається безпосередньо з моменту регламентації суспільних відносин за допомогою норм права, які зазвичай відображені у нормативно правових актах. Разом з тим, нормативно правовий акт не є єдиною формою об'єктивації права. Регулюючу функцію може виконувати і договір, що зближує його з нормативним актом. У цьому випадку, на підставі погодженого волевиявлення сторін створюється певне правило поведінки, обов'язкове для його виконання сторонами. Більше того, ці правила будуть застосовуватися і судовими органами при вирішенні спору між учасниками договору.

Таким чином, договір є індивідуально правовим засобом регулювання конкретних відносин, що виникають з нього і юридично організовані ним. Він здатен упорядковувати суспільні відносини «напрям», оминаючи державний апарат, а тому є формою права (нормою цивільного права).

Наведене дозволяє стверджувати, що договір, як норма цивільного права, договір, як юридичний факт та договір, як правовідношення входять до механізму правового регулювання цивільних відносин, а тому виконують, у тій чи іншій мірі, регулятивну функцію. Регулятивну функцію містить і виконання сторонами умов договору, оскільки воно є актом реалізації.

Список використаних джерел:

- 1) Бакирова Е. Ю. *Юридические факты в жилищных правоотношениях* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 // Е. Ю. Бакирова. – Белгород, 2003. – 205 с.
- 2) Ткаченко Ю. Г. *Методологические вопросы теории правоотношений*. – М., 1980. – 156 с.
- 3) Малько А. В. *Основы теории правовых средств* / А. В. Малько // *Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева. Сер. «Юриспруденция»*. – Тольятти, 1998. – Вып. 1. – С. 138–139.
- 4) Чеговадзе Л. А. *Структура и состояние гражданского правоотношения* / Л. А. Чеговадзе. – М., 2004. – 542 с.